

сформульовано концепцію проєктування і створення підручника, здійснено відбір і структурування змісту підручників історії України та всесвітньої історії для 7 класу, підручника з громадянської освіти для 8 класу закладів загальної середньої освіти; підготовлено рукописи підручників історії України та всесвітньої історії для 7 класу.

Зміни у структурі й методичному апараті підручника з історії як засіб досягнення результатів навчання

*О. І. Пометун,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

У ході виконання наукового дослідження «Проєктування змісту і методика навчання учнів 7–9 класів історії та громадянської освіти» виявлено, що увагу вчителів історії все частіше привертають питання: як побудувати навчання таким чином, щоб учні досягли декларованих у Державному стандарті базової середньої освіти результатів? Як у цьому може допомогти підручник з історії? Пошук відповідей на ці питання визначає і зміни у структурі і методичному апараті підручників 2021–2024 рр., розроблення яких здійснюють учені відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України.

Мова йде про передбачені Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.) та наказом МОН України від 02.08.2024 р. три групи загальних результатів (ГЗР) навчання в 5–9 класах Нової української школи з громадянської та історичної освітньої галузі, що мають бути забезпечені у навчанні як-от: учень/учениця: ГЗР 1 – орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ; ГЗР 2 – працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту; ГЗР 3 – виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію. Мета досягнення цих результатів визначає зміст навчального матеріалу підручника у всьому різноманітті його компонентів. Зміст підручника має бути достатнім, щоб забезпечити цю мету, але мінімальним з огляду на обмежений час вивчення предмета, вікові особливості учнів, уникнення перевантаження школярів.

Доведено, що з точки зору результатів у змісті підручника для історичного періоду, що висвітлюється, обов'язковими є:

хронологічний компонент: подання історичних дат основних подій, таблиць, в яких ці дати певним чином систематизовані, завдання, які дозволяють учням запам'ятовувати дати, робити необхідні обчислення тяглості подій, явищ, пояснювати неперервність, синхронність і послідовність подій, ілюстративний матеріал, який полегшує таке запам'ятовування;

геопросторовий компонент: наявність у підручнику певної сукупності історичних карт, що відображають історичні події та явища відповідного періоду,

а також завдань, що не лише супроводжують карти, а й стимулюють геопросторове мислення учнів, які мають бути різного рівня – від репродуктивних на кшталт «покажіть», «знайдіть» до складних – «підтвердіть даними карти», «визначіть геополітичні тенденції та наслідки»;

логічний компонент – подання матеріалу в логіці взаємозв'язків між подіями й явищами та завдання, що вимагають від учнів формулювання причинно-наслідкових зв'язків, тенденцій розвитку, прогнозування майбутнього;

інформаційний компонент – наявність у підручнику достатньої кількості різноманітних джерел (текстових та візуальних, первинних, вторинних, третинних, писемних та візуальних) і сукупність відповідних завдань, які передбачають опрацювання учнями цих джерел, визначення їх змісту, сутності поданої інформації, її значення, достовірності та ін. Допоміжним засобом тут слугують навчальні відео, продукти мас медіа історичного змісту, які зараз широко використовують учителі історії. Важливим є і залучення учнів до створення власних медіатекстів: комп'ютерних презентацій, коротких відео, інфографіки, постерів та ін.

Щодо третьої ГЗР, то її досягнення забезпечується в основному за рахунок організації освітнього процесу вчителем із залученням учнів до різних форм колективної, групової та парної роботи. Підручник має містити відповідні вказівки для учнів і вчителя щодо такої організації. Завданням вчителя є відстеження не лише змістової результативності співпраці учнів (як виконали завдання, наскільки коректно презентували його виконання), але й спостереження за поведінкою учнів під час виконання завдання, стилем їхньої міжособистісної взаємодії та рівнем толерантності.

Такий складник цієї групи результатів як формування громадянської позиції має бути відображений як змістом авторського тексту, які мають містити відповідні фрагменти (наприклад, про героїчні вчинки або видатні досягнення українців), так і завданнями на формулювання учнями аргументованої історичними прикладами власної громадянської позиції.

Особливості проектування нового підручника з історії України для 7-го класу

*Н.М. Гупан,
доктор педагогічних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу суспільствознавчої освіти
Інституту педагогіки НАПН України*

У ході виконання наукового дослідження «Проектування змісту і методика навчання учнів 7–9 класів історії та громадянської освіти» з'ясовано, що підручник є важливим засобом навчання історії попри різноманіття доступних здобувачам освіти джерел інформації. Його функціями сьогодні є не лише подання структурованого і систематизованого навчального матеріалу, а й